

Landesbibliothek Oldenburg

Digitalisierung von Drucken

**Bibliotheca Smithiana, Seu Catalogus Librorum D. Josephi
Smithii Angli Per Cognomina Authorum Dispositus**

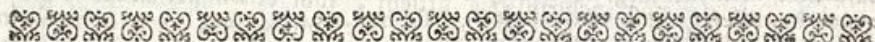
Pasquali, Giovanni Battista

Venetiis, 1755

Antonius[i] Luscus Vicentinus

urn:nbn:de:gbv:45:1-844

facilius multò est de arte loqui, quam ex arte discere; sicque alii conscripserunt in locos certos deducere, quibus illi nixi sempiternas condidere orationes, dispositionemque omnem ac elocutionem ostendere tanto difficilius ego judico, quam si ex arte dicas, quanto probatior quisque est sua edere, quam aliena occultata præsertim omnique artificio abdita in medium protrahere, præsertim cum nobis nihil auxilio sit. Nec enim possumus, ut in Aristotelicis vulgò fieri solet e turba eorum, qui hoc prius fecerunt, quicquid colligere; quippè cum nullus doctior ausus sit, nec in priscais quidem at melioribus illis sæculis alieni animi, artificium in re tam lubrica cogitatu exponere. Nec enim, ut in physicis, ipsa natura rerum stabilis ac firma nos potest ad intelligentiam scriptorum deducere, præterea nisi totam orationem sic teneas, ut omnes suos anfractus quasi præ oculis habeas; qua sit arte composita, numquam percipies: cuncta verò simul apprehendere, ut oratori, qui causam agit difficilissimam, sic ei, qui alieni animi cogitata considerat, penè impossibile; quibus omnibus certe accedit quod hæc res ignorantia ipsius causæ tetigitur, & minuta hystoria plerumque indiget, quæ cum nos effugiat, ut vaticinari multa cogit, sic latiores invidis aperit campos, quibus ego anfas præbere malui, quam tibi, me ipsum cui debeo, quicquam negare. Accipies igitur opus tuum potius quam meum; tibi enim, qui iussisti, si quid boni dicemus, laus orationis attribuenda sit, ut græce dicitur *ἄνδρ' ἑσπέρῳ* jure ipse qui tantam rem semper recusavi; neque nunc, nisi iussus suscepi, veniam a legentibus impetrabo. Sed jam ad rem veniam, daboque operam abundè magis ac dilucidè quam graviter, aut breviter dicere. Non enim, ut me ostentem, sed ut proficere in hac re volentibus aliquid tuo hortatu conferam, hæc edere conlitiui.

ANTONIUS [1] LUSCUS VICENTINUS

Orator clarissimus in inquisitione super XI. Orationes Ciceronis.

P R E F A T I O.

*Ad Fratrem suum optimum atque carissimum
Aristophinum de Marinonibus.*

Magna res est eloquentia, Frater insignis atque optime, majorque profectò quam illorum capere ingenia possint, qui secus existimant; qui facilem quamdam dicendi copiam a natura perfectam, ullo exercitio, comparatam nulla arte contineri putant, nec desiderare aliquam singularem ingenii facultatem, elegantiamque doctrinæ; in qua opinione fuisse nonnullos

[1] *Antonius Luscus Vicentinus vir prudentia & eloquentia singularis vel ipso Poggio teste, Hist. Flor. Lib. V. ubi narrat a Martino V. Pont. Max. ad Mediolanensium Ducem Philippum Mariam Oratorem pro iteranda pace cum Florentinis destinatum ann. mccccxiii. Is erat a Secretis ejusdem Pontificis & Poggii in eo munere collega. Vide J. Bapt. Pogg. in Orat. Card. Capranic. in miscell. Balutianis Vol. III.*

Luscum secum colloquentem inducit Poggius de ruina urbis Romæ hisce verbis: Visebamus inquit sepe deserta Urbis Antonius Luscus Vir clarissimus, egoque ec. Judicium vero de Lusco habes apud Paull. Cortesium Dial. de Viris Doctis p. 26. Antonius Luscus, ait ille, fuit Rhetor non contemnendus, quem etiam non indiserum dicunt fuisse.

nullos & antiquos legimus. Et sunt hodie forte multi, quorum hoc maximè loco refutandus est error, ne cum ii nullam se artem in dicendo contendant, nostra hæc artis inquisitio uli vana, prorsus ulli inutilis videatur. Atquè imprimis quantum ab antiquis oratoribus teneo, & assequi conjectura possum, unde error iste manaverit, explicandum est. Etenim cum fuerint homines excedentes ingenio, naturæ vim quamdam sine ullo artificis consecuti, ut ornate & copiose, quæ vellent, eloquerentur, quod eloquentiæ proprium est, qualem dicebat hujus defensor sententiæ Menedemus Antonium, quem inter principes Romanæ eloquentiæ floruisse constat; & cum artis Scriptores ii, quos Rhetoricos vocant, cognoscerentur parùm in dicendo valuisse, facile a multis est judicatum, nullam eam prorsus esse artem, cujus expertes magni quidam oratores extiterint, abundantes verò & præceptores nec mediocriter quidem diserte esse potuerunt; hincque ducti sunt Menedemus & Lisiæ, ut putarent, eloquentiam naturæ esse non artis, quod videlicet omnibus hominibus etiam imperitis ac barbaris a natura ad insitum intelligerent, quod in se recta atque artificiosa diceretur oratio: conciliare in primis, & blandiendo alligere eorum animos, a quibus aliquid impetrandum foret: narrare, postea argumentis instare, & refutare contraria: postremò concludere, & deprecari, quod in epilogis maximè facit orator. Traxit in hanc quodque sententiam Menedemum Cleantem, atque alios ipsius artis descripta vis, & jus vocabuli limitatum: cum dicerent, artem esse ab opinione & varietate sejunctam, non discrepantem a certitudine rationum, ex multis rebus definitis & cognitis ad opus aliquid constitutam. In dicendo verò omnia esse incerta & dubia, neque quod incertis artibus conspiciatur, in potestate consistere artificis certum finem. Cum sæpè Orator falsis assentiat; sæpè quod præmiserit, ipse non impleat. Addunt enim cujuslibet artificis proprium esse, cum suum attigerit finem, scire; id verò eloquentiam ignorare. Nonnulli autem cum huic dicendi studio nullam certam putarent subiacentem materiam, quod singulis sit artibus attributa judicaverint nulla arte eloquentiam contineri; præsertim verò cum ante Lisiæ & Coracem & Gorgiam Siculos primos (ut dicunt artis auctores) plerique perhibeantur sine ullis præceptis in dicendo ingenia exercuisse, ut oratio omnis nequaquam videatur ab arte esse perfecta, quam ante artes inventa consistere. Nec satis est huic pulcherrimæ atque amplissimæ facultati titulum scientiæ eripere, quem magni quoque Philosophi & in primis Aristoteles libris, quos de ratione dicendi ediderant, inscripserunt, librosque appellaverunt de arte Rhetorica: non satis est, inquam, titulum hunc, quem Philosophi dant, auferre; nisi insuper eloquentiam convicio prosequantur, & dicant eam abundare mendaciis, oppugnare seipsam, & plerumque opus, quod fecit, evertere: ideoque artis eam vacuum, quæ solum vera recipiat, sibi ipsa consentiat; quodque semel effecerit, perpetua ratione tucatur. Fuere, qui nomen artis ab eloquentia subtrahentes honestius eam in virtutum numero collocarent, quod M. Nefarcum fecisse apud Ciceronem in Oratore testatur Antonius. Sunt præterea multa in hanc sententiam vana atque puerilia, neque digna, quæ magnopere refellantur. Quibus omissis his, quæ supra pro contraria opinione collecta sunt, suo ordine recensendum est: fuisse siquidem concedo nonnullos, quibus ingenij tanta vis affluit, & ad orandum tam prompta ac penè divinitus infusa natura, ut magnam gloriam in dicendo nulla arte, sed sola freti exercitatione & ingenio.

genio consequi potuerunt. Contrà, non nego multos in arte præstantes, quos naturæ vis illa destituit, nullam dicendi elegantiam consecutos. Sed velim, aliquis hac mihi in parte respondeat: an verisimile sit, eos illos incomparabiliter futuros fuisse majores, si artem ad naturam adungere voluissent; si illos motus ingenii a natura datos duce arte ac magistra: si denique copiam eam dicendi ex usu quotidiano redundantem conformassent, excoluissentque doctrina. Nam eos, qui sola arte laborarunt, nullum elegantis generis orationis attigisse non miror. Non propterea tamen artem omnino ab oratione segregandam puto, quum ita valet ars plurimum, si ad dicendum aptè fuerit adjuncta naturæ. Alioquin se se habenti Rhetoris famam dabit, Oratoris dare non poterit. Nam verò ita demum parit atque efficit illam ornatam, atque uberem illam verè magnificam atque mirabilem in dicendo facultatem, quam nos eloquentiam appellamus, cum fuerit præsidio artis adjuncta, sine qua in multam laudem fortè perveniret, & spem oratoris exhibebit; sed profectò eam, quæ in vero oratore quaritur, excellentiam non attingent. Denique sic habeto, eloquentiam maximam sine arte esse non posse, sine natura nullam prorsus existere; verisimum: quæ illud esse, quod ab eloquentissimis viris est traditum: tria reddere oratorem consummatum atque perfectum, ingenium, exercitium, & doctrinam. Quod verò de comuni hominum locutionis instinctu argumentantur Menedemus & Lissias, facile concedendum putarem, si quotidiani sermonis consuetudinem nihil differre ab eloquentia judicarem. Nequè enim nego, quod Aristoteles confitetur, omnes quodam modo participare Rhetorica, & omnes usque ad aliquid exquirere, & sustinere sermonem, & defendere, & accusare conari. Sed altior res est eloquentia, & a vulgari sermone remotior, quæ licet plerumque in ambiguis communibusque versetur, ea tamen proprio quodam ac certo instituto continetur, suis temperatur legibus, suo fine dirigitur, quem semper attinget, cum voluerit Orator. Nam bene ad persuadendum dicere semper potest, qui finis est suus; nam ignorabit se bene dixisse, cum dixerit, neque ita falsa recipiet, ut ea pro veris amplectatur. Sed ut verisimilia faciat audienti, quæ omnia artis esse, etiam mediocriter doctus intelliget: iis verò, qui nullam eloquentiæ attributam materiam opinantur, tam abest ut assentiar, ut eam præ cæteris artibus uberiore atque ampliore uti posse materia non negandum putem. Nam etiam si quis eam generibus solum iis addiderit, quam sibi nemo unquam est conatus eripere, & laudandis vituperandisque rebus dicendæ sententiæ, & forensibus causis adstrinxerit, & in Senatu, foroque conduxerit materiæ concedat satis. At multo plus largietur is, qui profectò eloquentiam æstimabit quacumque de re posse ornatè & copiosè dicere, idque ad oratoris infinitum quasi officium pertinere. Et profectò nihil est vel a Philosophia inventum, vel ab aliqua alia arte tractatum, denique tam alicui proprium disciplinæ, in quo non possit Orator sub quodam jure versari: nam quid tam humile, tam obscurum, tam a natura reconditum, quod ornatu & gratia erigere, & in lucem trahere atque illustrari non possit Orator? Quare nullo modo dici potest non esse peculiarem materiam Oratori, quum etiam cæterarum quæcumque sit artium, facere possit suam. Eos verò, qui ante prima illa præcepta doctrinæ vel in populo, vel in foro dixerint, ut non negaverint aliquid potuisse propter ingenii vim fortassis, ne ita nequaquam concesserint munus oratorium implevisse; & si aliquando uti mendacio eloquentia, non est, ut Quintilianus ait, tur-

pe ; tamen ex bona ratione proficiscitur , ideoque nec vitium . Nam & mendacium dicere etiam sapienti aliquod concessum est . Bonarum autem rationum plena sit eloquentia , oportetque solius Oratoris esse propria . Non est autem Orator , nisi sit idem bonus , nec ipsa se oppugnat ; sed pugnantem inter se causas secum ipsa composita tuetur & protegit : sic ars suprema militiæ duobus plerumque contraria ducibus una est , sic adversariis gladiatoribus eadem est gladiatoria disciplina , sic gubernatoribus navali pugna certantibus una erit ars nautica . Nec quod fecit eloquentia , opus evertit ; est enim hoc tertium , quod cum contumelia objectum erat . Nam , ut ait Quintilianus , positum a se argumentum non solvit Orator , solvit fortè contrarius ; non est tamen , quod ea , quæ utrumque instruit doctrina , dicendi suum opus tollere videatur , nam utrumque suum est , aut confirmet aut diluat . Restat nunc ut Nefarco reddeam , a quo virtus quædam non ars eloquentia est appellata , atque ut orationis ipsius , quæ est apud Ciceronem ab Antonio in Oratore relata , spinosa quidem & ex illis oratio relinquatur ; qua probare voluit , Oratorem esse sapientem . Cum eo teneamus , eloquentiam esse virtutem ; sed sic tamen , ut ars esse non desinat . Nam etsi pleræque sint artes , quæ stare cum virtute non possint ; multæ sunt tamen , quas virtus amplectitur , atque ex illis multò resultat ornatior : inter quas meo iudicio primum eloquentia locum tenet . Etenim cum in his rebus potissimum virtus sit , in quibus homines cæteris animalibus antecellunt ; unde fit , ut ponamus in ratione virtutem ; cur non hæc eadem erit in oratione , per quam etiam multa animalia superamus ? Et si ad omnes virtutes quasi semina quædam atque principia dedit natura nascentibus , quibus nulla potest extinguere , ac penitus extirpare malitia . Nam & in barbaris , & in omni pravitate corruptis hominibus apparent aliquando quædam quasi simulacra virtutum , ut in pugnantem sicario fortitudinis similitudo . Et in turba latronum ac Piratarum , quum quidem unquam rapuerunt , inter se æqualiter partiuntur , imago iustitiæ . Si inquam , ad virtutes omnes a natura mortalibus initia data sunt , & nobis nonnullam facultatem ac stimulos ad orandum pro bonis , contra improbos quidam naturales animi motus præstant , quos ut perfectè id possimus , ars perficit ; profectò virtus erit eloquentia , ex qua excellens atque perfecta manet oratio . Denique si sunt idem Orator & eloquens ; Orator autem est vir bonus cum ratione dicendi , consequens fit , ut sit eloquens etiam bonus . Erit ergo , quem talem eum facit eloquentia cum virtute . Nam in homine improbo esse poterit deserta loquacitas , & sæpè perniciofa res , pro eloquentia esse non poterit . Quare dubitandum est , eam nemini vel virtutem esse , vel sine virtute esse non posse . Ea itaque , quæ dicebam , incipiens , magna res est , cuius siquidem magnitudinis argumentum capit hinc Cicero , quod omnibus eam sæculis rari , Seneca vero , quod integram consequuti sunt nulli . Magnum utrumque magnæ cujusdam ac penè diviniæ facultatis iudicium a duobus illis non magnis modo , sed maximis hominibus observatum . Et profectò sic est , ut ait Seneca ; magna & varia est eloquentia , neque adhuc ulli se sic indulfit , ut tota contingeret . Satis felix est , qui in aliqua ejus parte receptus est ; nec minus , quod ait Cicero , verum est , qui tantæ optimorum Oratorum in omnibus ætatibus ac gentibus raritatis , cum in cæteris artibus multi magni excellentesque fuissent , verissimam causam conatus elicere . Majus est , inquit , hoc quiddam , quam quod homines opinantur , & pluribus ex artibus studiisque collectum .

Quid enim

enim quodvis aliud in maxima discentium multitudine amplissimis eloquentiæ propositis premiis esse putent, nisi rei quamdam incredibilem magnitudinem ac difficultatem. At mea sententia, & (ut opinor) omnium, si quis ulla ætate, ulla in gente fuit unquam, qui hoc, quo rarissimi conscenderunt, Oratorium culmen attigerint, Cicero ille fuit, cujus splendor eloquii tum in omnibus gravibus Philosophiæ locis emineat de Diis, de fato, de divinatione, de mundo, de legibus, de re publica, de senectute, de morte, de dolore corporis, de ægritudine mentis, de perturbationibus animi, de beata vita, de finibus bonorum & malorum, de probationibus Stoicorum, more, sententiis, de amicitia, de consolatione, de laudanda Philosophia, de omni genere officiorum, de ratione dicendi, tum, inquam, eloquentiæ suæ splendor his locis effulgeat. In orationibus mirum in modum irradiat prorsus ac fulgurat. Nam in illis satis duxit ostendere, quam gravis esset ornatus quidem Philosophus. Qua in re tam exundanti non fuit opus eloquio. In hiis verò, cæterisque in locis simili ratione tractatis ut invektivis Verrinis & Philippicis patefecit, quantus quisque mirabilis esset Orator. In quo genere cum fuerint sibi hominum animi vel ad iram vel ad misericordiam commovendi, quod eloquentiæ munus est maximum, totis nervis ingenii omnibus artibus usus est viribus. Itaque nihil est iis oratoriis operibus elegantius, nihil uberius, nihil ornatius, & præsertim illis orationibus, quas in variis causis atque temporibus egit, ut rerum causarumque ipsa varietas non nihil ornamenti videatur afferre: de quibus, optime Frater, cum sapius incidisset, ut loqueremur (ut solemus plerumque) de doctissimorum hominum studiis, deque omni genere literarum loquentes, legentesque nonnunquam; & artem, quæ in eis est acutissima, & copiam & elegantiam miremur, pluries elegisse te memini, ut quod occultius esset artis, in ipsis inquirerem planèque detegerem. Nec enim dignum esse dicebas, in re tam artificiosa locum aliquem artis incognitum præterire. Eos autem sæpe altius latere, quam ut ab homine licet docto inter legendum notari possent, atque deprehendi; & certè sic est. Nam id maximè artis est, artem non ostentare dicendo, sed tegere. Itaque (ut dici solet) laboriosam mihi provinciam commisisti: est enim eas res investigare difficile, quas, qui invenit, laboravit abscondere. Sed gerendus fuit mos voluntati tuæ, fuit & tuis suasionibus obsequendum: tibi denique nihil negandum, cum quo amicitia jure quam summe ambo cum aviditate contraximus; omnia mea debent esse communia, vel ingenii sint beneficia, vel fortunæ. Sed ne prohæmio tamen, quantum operi concedamus, in quo eo peccemus, dum de oratoria arte perquirimus quod ab oratoria arte scimus esse damnatum, finem faciam, si ferriam prius operis sequentis ostendero. Primo siquidem loco argumentum singulæ orationis est positum, in quo breviter tota causa comprehenditur. Secundo causæ genus inquiri, quod universalior est, quam status. Tertio naturam ipsius status, seu constitutionis causæ discussio. Et ita opus cognito generali, quod particularius est, habetur; est enim ista præstantior, & naturæ magis accomodata cognitio. Quarto orationis dispositio investigatur, ex qua potissimum orationis ordo & numerus cognoscuntur. Quinto singulæ orationis partes, ut ex arte confectæ sunt, quæque suo loco aperiuntur, & argumenta, & loci in confirmationibus & confutationibus ostenduntur. Sexto de elocutione tractatur, quæ est una pars artis, quo loco exornationes, quæcumque se mihi legenti semel ob-

tule-